

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
Kotnikova ulica 5
1000 Ljubljana
gp.mgrt@gov.si

V Ljubljani, 30.6.2020

**Zadeva: Dodatne pripombe na objavljena stališča deležnikov o implementaciji
Direktive EU 2019/790 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu.**

Spoštovani,

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (v nadaljevanju MGRT) je dne 5. 6. 2020 objavilo pisna stališča zainteresirane strokovne javnosti o implementaciji Direktive EU 2019/790 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu (v nadaljevanju DSM Direktiva) in zainteresirano strokovno javnost pozvalo, naj do 30. 6. 2020 posreduje svoje komentarje na objavljena pisna stališča.

Znotraj določenega roka posredujemo komentarje na stališča, ki se nanašajo na področje našega dela in sicer na naslednje določbe DSM Direktive:

- člen 3,
- člen 5.

Člen 3

DSM Direktiva v členu 3 (Besedilno in podatkovno rudarjenje za namene znanstvenega raziskovanja) predvideva novo obvezno izjemo od avtorske in sorodnih pravic za namene izvajanja besedilnega in podatkovnega rudarjenja za znanstveno raziskovanje.

Člen 3 DSM Direktive omogoča raziskovalcem, ki imajo zakonit dostop do odprtega spleta, kakor tudi do zbirk univerz, knjižnic, arhivov in drugih ustanov za varstvo kulturne dediščine in nekaterih drugih institucij, svobodo izvajanja podatkovne analitike, ne da bi za to potrebovali dovoljenje imetnikov pravic.

Ponovno poudarjamo, da je za učinkovito opravljanje raziskovalne dejavnosti na področju podatkovne analitike, ki je eden ključnih gradnikov ustvarjanje umetne inteligence, ključno, da se določbe 3. (in tudi 4. člena) DSM Direktive v slovenski pravni red prenesejo na način, da se upoštevajo predlogi, ki smo jih navedli že v pisnih stališčih, posredovanih na MGRT do dne 30. 4. 2020.

Dodatno v odgovor na objavljena stališča posebej izpostavljamo določene vidike, za katere je pri implementaciji potrebna posebna pozornost in bi bili, če bi bili napačno implementirani, za raziskovanje zelo škodljivi:

1. Pri implementaciji določb naj se uporablja izraz “analiza besedila in podatkov”.¹

Pri implementaciji določb 3. (in 4. člena) DSM Direktive naj se uporabi izraz “analiza besedila in podatkov” ali “podatkovna analitika” in ne “besedilno in podatkovno rudarjenje” zato, da ne bo dvoma, da so vključene vse tehnike podatkovne analize, ki se uporabljajo v procesih ustvarjanja umetne inteligence. DSM Direktiva namreč v uvodni izjavi 5 uporablja izraz “tehnologije za besedilno in podatkovno rudarjenje”, iz česar izhaja, da podatkovna analiza spada na številna različna področja podatkovne znanosti, kot je denimo analiza podatkov v okviru umetne inteligence in strojnega učenja, in ne samo na področje podatkovnega rudarjenja. Da bo implementacija DSM Direktive kar najbolje odražala tehnične okvirje, znotraj katerih se izvaja analiza podatkov, naj se pri njej uporabi dovolj širok izraz, kot je denimo “analiza besedila in podatkov”.

Zato opozarjamo, naj se ne upošteva predlog stališča Ministrstva za kulturo, naj se pri implementaciji uporabi izraz “besedilno in podatkovno rudarjenje”.

2. Izjeme ne smejo biti podvržene nadomestilu²

Iz Uvodne izjave 17 DSM Direktive jasno izhaja, da izjeme iz 3. (in 4. člena) ne smejo biti podvržene plačilu nadomestila. Uvodna izjava 17 namreč določa, da “države članice ne bi smele zagotoviti nadomestila za imetnike pravic, kar zadeva načine uporabe, zajete v izjeme v zvezi z besedilnim in podatkovnim rudarjenjem, uvedene s to direktivo.” Zato naj bo pri implementaciji DSM Direktive v zakonu jasno izrecno navedeno, da izjeme iz 3. (in 4. člena) niso podvržene plačilu nadomestila.

3. Naj se ne določa posebnih zahtev glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb, ker to ni potrebno.³

Posebne varnostne zahteve glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb niso potrebne, saj je potrebno knjižnicam in drugim raziskovalnim ustanovam in ustanovam za varstvo kulturne dediščine, ki so večče ravnanju z avtorsko-pravnimi deli, ki jih kupijo na trgu, zaupati uporabo predmetov varstva. Dejstvo je, da je evropskim knjižnicam na leto zaupano, da preko 2,28 milijarde EUR za nakup znanstvenih knjig in zbornikov za raziskovalne namene, zato naj se jim zaupa tudi njihova uporaba (“Zaupaj se nakup, zaupaj se uporaba”).

¹ Odziv na stališče Ministrstva za kulturo, str. 4

² Odziv na stališče ZAMP, str. 3

³ Odziv na stališče ZAMP, str. 3

Poleg tega so univerze in njihove raziskovale knjižnice učinkovite pri vzpostavljanju varnostnih ukrepov za zaščito svojih in tujih sredstev in za spoštovanje določb GDPR, prav tako ima izven univerz večina organizacij, ki izvaja besedilno in podatkovno rudarjenje, najnovejšo tehnologijo varnosti IT. Takšne varnostne zahteve so jim naložene tudi s strani javnih financerjev, zlasti javnih financerjev njihovih raziskav, zato so opremljene in pripravljene, da varujejo podatke. Zato pri implementaciji člena 3 (in 4) posebne varnostne zahteve glede hrambe podatkov s strani tretjih oseb niso potrebne, ampak naj se enostavno le natančno implementira člen 3 (in 4).

Zaradi zgoraj navedenega opozarjamo, da bi bilo škodljivo upoštevanje predloga iz stališča Združenja avtorjev Slovenije, k.o. (v nadaljevanju ZAMP), da se pri implementaciji vključiti zahteva po vzdrževanju javnega seznama avtorskih del.

Člen 5

DSM Direktiva v členu 5 določa obvezno izjemo za izobraževanje, ki bo omogočala izobraževalcem in učencem v formalnem izobraževalnem okolju prosto rabo avtorsko varovanih vsebin, ne da bi za to potrebovali predhodno dovoljenje imetnikov avtorskih pravic.

Pri implementaciji 5. člena DSM Direktive je pomembno predvsem poskrbeti za spremembo preozke obstoječe izjeme za pouk v 49. členu Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) v novo izjemo za poučevanje in znanstveno raziskovanje, s čimer bi sledili primeru dobre prakse pri ureditvi tega vprašanja na nacionalni ravni. Izjeme za raziskovalce nikoli nismo implementirali v naš pravni red.

Najprej poudarjamo, da se pri implementaciji 5. člena DSM Direktive zavzemamo za implementacijo na način, da se upošteva vse, kar smo navedli že v svojih pisnih stališčih, posredovanih na MGRT do dne 30. 4. 2020. Dodatno v odgovor na objavljena stališča posebej izpostavljamo določene vidike, za katere je pri implementaciji potrebna posebna pozornost:

1. Upravičenci do izjeme naj se opredelijo ustrezno široko⁴

Uvodna izjava 20 DSM Direktive določa, da bi morala izjema iz 5. člena "koristiti vsem izobraževalnim ustanovam, ki jih priznava država članica, tudi tistim, ki nudijo osnovnošolsko, srednješolsko, poklicno in visokošolsko izobraževanje. Uporabljati bi se morala samo, če so načini uporabe upravičeni z nekomercialnim namenom določene dejavnosti poučevanja. Organizacijska struktura in način financiranja izobraževalne ustanove ne bi smela biti odločilna dejavnika pri določanju, ali je dejavnost komercialne narave." Izjema naj torej vključuje vse posameznike, vključene v dejavnosti izobraževalnih ustanov. To pomeni, da naj se kot upravičenci do izjeme opredeli tudi podporno osebju, zaposleno v šolah in drugi posamezniki, ki podpirajo ali dopolnjujejo poučevalne dejavnosti (npr. socialni in drugi

⁴ Odziv na stališče ZAMP, str. 4

delavci, ki nudijo podporo učencem s posebnimi potrebami, delavci, ki nudijo podporo pri izvenšolskih dejavnostih in športu, starši itd.).

Zato poudarjamo, da je potrebno zavrniti predlog iz stališča ZAMP, da naj se upravičence do izjeme opredeli ozko.

2. Licence naj nimajo prednosti pred izjemo⁵

DSM Direktiva v drugem odstavku 5. člena sicer določa možnost, da se izjema za določene vrste gradiv (kot je npr. gradivo, namenjeno izobraževalnemu trgu) ne uporablja, če so na trgu enostavno dostopne licence za uporabo takšnih gradiv. Vendar je potrebno opozoriti, da se z implementacijo možnosti iz drugega odstavka 5. člena DSM Direktive imetnikom pravic omogoči, da učiteljem ali učencem odvzamejo možnost koristiti izjemo za izobraževanje. Uporabnikom je na takšen način lahko dejansko odvzeta pravica do rabe v skladu z izjemo, saj bodo prisiljeni v nakup licenc za takšno rabo. To postavlja nevaren precedens za pravice uporabnikov, saj bodo lahko imetniki pravic licence ponujali po zelo neugodnih tržnih pogojih. Zato naj se pri implementaciji 5. člena DSM Direktive ne uporabi možnost iz njegovega drugega odstavka.

Iz zgoraj navedenega izhaja, da je škodljivo, če se upoštevajo predlogi iz stališč ZAMP, Slovenske avtorske in založniške organizacije za pravice reproduciranja, k.o. (v nadaljevanju SAZOR) in Rokus Klett, da naj se iz izjeme izključijo gradiva, namenjena izobraževalnemu trgu, za uporabo katerih bi bilo potrebno pridobiti licenco.

3. Izjema naj ne bo podvržena plačilu nadomestila⁶

DSM Direktiva v četrtem odstavku 5. člena sicer določa možnost, da se lahko določi nadomestilo za imetnike pravic za uporabo njihovih del ali drugih predmetov varstva, vendar to za države članice ni obvezno. Pomembno je poudariti, da uporaba izjeme ne pomeni prostega dovoljenja za rabo avtorsko varovanih gradiv na načine, ki imetnikom pravic povzročajo neupravičeno škodo. Raba gradiv v skladu z izjemo namreč škode imetnikom pravic sploh ne povzroči, ali pa je škoda, ki jo utrpijo zgolj minimalna. O ustreznosti neplačljive izjeme priča tudi dejstvo, da ima trenutno več kot 15 držav članic EU izjeme za izobraževanje, ki so v celoti neplačljive.

Zato naj se pri implementaciji 5. člena DSM Direktive ne uporabi možnost iz njegovega četrtega odstavka. Iz navedenega izhaja, da bi bilo škodljivo slediti predlogom iz stališč ZAMP in SAZOR, da naj se za to izjemo razširi obsega obveznega kolektivnega upravljanja pravic v Sloveniji na način, da bo zajemalo tudi nadomestilo za digitalno rabo del in drugih predmetov varstva v skladu z izjemo za izobraževanje. Namesto tega naj se v imenu javnega interesa določi prosta raba, kakor je že danes uveljavljeno v številnih državah članicah EU, kakor je npr. predlagano tudi v aktualnem postopku implementacije v Republiki Hrvaški ali kakor je v

⁵ Odziv na stališča ZAMP, str. 4; SAZOR, str. 3; Rokus Klett, str. 2

⁶ Odziv na stališča ZAMP, str. 4-5; SAZOR str. 2-3

Republiki Sloveniji že uveljavljeno na področju zakonite rabe avtorskih del na podlagi izjeme za osebe z invalidnostjo.

Vljudno vas prosimo, da pri implementaciji DSM Direktive upoštevate tako naša stališča kakor naše odzive na ostala objavljena stališča, da bomo lahko učinkovito opravljali svoje delo.

Lep pozdrav,

Mitja Jermol

Mednarodni raziskovalni centra za umetno inteligenco pod okriljem UNESCO – IRCAI

Institut Jožef Stefan, Ljubljana, Slovenija